

IMPLICĂȚII EDUCAȚIONALE ALE INTELIGENȚELOR MULTIPLE LA NIVELUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR ȘI PREȘCOLAR

Maria PERETEATCU, conferențiar universitar, doctor
(Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți)

The Summary

This article addresses the problem of multiple intelligences theory and practice, developed by the American psychologist Gardner Hovard. It highlights the relationship between multiple intelligences and learning styles of students. The following learning styles are characterized: visual, auditory and tactile-kinesthetic. The author reveals the steps to be respected by the teacher in order to teach in the spirit of the multiple intelligences.

De-a lungul timpului, noțiunea de *inteligență* a fost de cele mai multe ori interpretată ca fiind echivalentă conceptului de gândire, însă chiar semnificația termenului (*inteligență* provine de la latinescul „*înțelegere*», care reunește două înțelesuri: *a discerne/a discrimina* și *a lega*) sugerează faptul că inteligența depășește gândirea.[5]. În timp ce *gândirea*, se limitează la stabilirea relațiilor între însușirile esențiale ale obiectelor și fenomenelor, *inteligenta* merge mai departe și stabilește legături, relații între relații.

Așadar, în accepțiune etimologică, inteligența ar fi capacitatea de a stabili legături sau relații între lucruri distincte.

Din punct de vedere psihologic, inteligența este definită și ca sistem de operații, dar și ca aptitudine generală. Atunci când vorbim de inteligență ca aptitudine generală, avem în vedere implicarea ei cu succes în numeroase și variate activități, și vizăm deci, nu atât conținutul și structura ei psihologică ei, mai ales, finalitatea ei.

La ora actuală, în psihologie inteligența este concepută ca un nucleu de abilități specifice [4].

Argumentele principale aduse sunt următoarele:

- ✓ există mai multe forme de inteligență (lingvistică, logico-matematică, spațială, muzicală, kinestezică, interpersonală, intrapersonală etc.) și acestea variază atât de la un individ la altul, cât și de la o cultură la alta (de exemplu, japonezii sunt în general înclinați spre inteligență interpersonală, necesară muncii în grup etc.);
- ✓ formele de inteligență nu sunt afectate în mod egal de situațiile traumatizante (tumori, traume cerebrale), deci sunt localizate în arii corticale diferite;
- ✓ există copii supradotați (și chiar adulți), cu abilități extraordinare într-un domeniu (deci cu un anumit tip de inteligență), dar care nu sunt înzestrați în altele.

Societatea contemporană impune o pedagogie a diversității, astfel încât școala actuală trebuie să recunoască diversitatea ființei umane și diferențele interindividuale.

Una dintre posibilitățile de tratare diferențiată la clasă este proiectarea activităților de predare-învățare pe baza Teoriei Inteligențelor Multiple (TIM) propusă de Howard Gardner. Pornind de la premisa că „cultura noastră definește o inteligență deosebit de largă», autorul explică faptul că există cel puțin opt inteligente de bază, pe care le dețin toți oamenii, însă datorită variației genetice nu există două persoane care să aibă exact aceeași combinație a inteligențelor [3].

Teoria Inteligențelor Multiple permite organizarea unei instruirii interactive și diferențiate, susținând dezvoltarea unui învățământ adaptat elevilor, care îi sprijină să își valorifice propriile resurse, să își formeze capacitățile de autoinstruire și să-și dezvolte motivația pentru învățarea permanentă. Ideea care stă la baza individualizării instruirii este că între indivizi există diferențe individuale în ceea ce privește structura lor cognitivă, modulele de învățare și adaptare, patternurile interioare pe care le folosesc în învățare. Toți copiii învață cu plăcere atât timp cât ceea ce învață răspunde nevoilor, așteptărilor, intereselor, precum și nivelului lor de dezvoltare [3].

Teoria inteligențelor multiple impune ca învățătorii și educatorii să recunoască și să educe o gamă largă de talente și abilități. Ei trebuie să structureze prezentarea materialului într-un stil care să angajeze majoritatea tipurilor de inteligență. Printre avantajele acestei abordări se numără:

- crearea mai multor ocazii pentru dezvoltarea talentelor copiilor și pentru obținerea performanțelor de către aceștia;
- mai mult timp pentru realizarea conexiunilor între diverse arii curriculare în procesul didactic;
- un material suplimentar pentru îmbunătățirea evaluării.

În lecțiile bazate pe teoria inteligențelor multiple ar fi de dorit să se țină cont de următoarele aspecte:

- ✓ evitarea formării a mai mult de 4-5 grupe (altfel activitatea devine foarte greu de urmărit și sprijinit);
- ✓ respectarea manierelor diferite de exprimare;
- ✓ începerea folosirii inteligențelor multiple ca puncte de plecare ale unei lecții obișnuite;
- ✓ observarea în mai multe rânduri a copiilor pentru a le cunoaște profilul de inteligențe.

Teoria lui Gardner justifică ceea ce se poate constata de altfel în activitatea cotidiană a fiecăruia că nu învățăm în același mod, că avem stiluri și atitudini de învățare diferite și ca urmare, avem uneori nevoie de tratament diferit, individualizat, pe tot parcursul procesului de instruire și formare. Diferențierea nu înseamnă renunțarea la un program unitar de instruire, pentru că se păstrează aceleași obiective, aceleași conținuturi. Diferențierea vizează: tehnologia didactică, tratarea adecvată a elevilor la lecții, diferențierea sarcinilor de muncă independentă în clasă sau acasă și prezentarea adecvată a conținuturilor. Teoria inteligențelor multiple poate fi aplicată la toate activitățile/disciplinele:

- ✓ la începutul lecțiilor obișnuite se poate folosi o activitate care stimulează inteligențele multiple, în scopul de a crește motivația elevilor;
- ✓ în cadrul unei teme interdisciplinare realizate într-un grup constituit din copii reprezentând diverse inteligențe „tari», care vor colabora în realizarea sarcinii prin coduri de simboluri și perspective diferite;
- ✓ în cadrul unui proiect individual prin care fiecare elev își realizează tema din perspectiva inteligenței/inteligențelor „tari»;
- ✓ exploatarea unei teme la nivelul unei discipline prin diferite coduri de reprezentare.

Inteligențele multiple sunt în corelație cu stilurile de învățare. Pornind de la premisa că învățarea este un proces complex ce presupune stabilirea unui parteneriat între cadre didactice și elevi, precum și achiziționarea, schimbul reciproc de informații, cunoștințe, abilități, atitudini și transformarea acestora în vederea adaptării școlare și sociale optime, elevii au nevoie să afle cum funcționează creierul lor, pentru a achiziționa și procesa cât mai eficient o nouă informație, și pentru a afla ce abilități sunt necesare pentru a învăța sau cum să abordeze un examen sau cum să rezolve diferite probleme. De asemenea, în documentele UNESCO (1991) se precizează că învățarea nu este niciodată completă, este individuală, este un proces social, poate fi distractivă, este activă, implică beneficii și înseamnă schimbare.

Deoarece nu suntem toți la fel și vedem lumea ca individualități, percepțiile noastre arată: cum gândim, cum luăm decizii și cum definim ceea ce este mai important. Elevii preferă să învețe în diferite moduri: unora le place să studieze singuri, să acționeze în grup, altora să stea liniștiți deoparte și să-i observe pe alții. Alții preferă să facă câte puțin din fiecare. Mulți oameni învață în moduri diferite față de ceilalți în funcție de clasă socială, educație, vârstă, naționalitate, rasă, cultură, religie. Stilul de învățare se referă așadar la simpla preferință pentru metoda prin care învățăm și ne aducem aminte ceea ce am învățat, ne arată calea și modalitățile în care învățăm, implică faptul că indivizii procesează informațiile în diferite moduri, care implică latura cognitivă, elemente afective-emoționale, psihomotorii și anumite caracteristici ale situațiilor de învățare. Fiecare dintre noi are o capacitate extraordinară de a învăța în diferite moduri. Pentru a determina ce stil de învățare avem, nu trebuie decât să ne gândim la cum preferăm să învățăm ceva nou. Există mai multe stiluri de învățare. Deși există variate clasificări ale stilurilor de învățare, o vom prezenta pe cea mai frecventă, întâlnită în literatura de specialitate.

După modalitatea senzorială implicată distingem 3 stiluri de învățare de bază: vizual, auditiv, tactil-kinestezic. Atunci când învățăm depindem de modalitățile senzoriale implicate în procesarea informațiilor. Cercetările au demonstrat că 65% din populație sunt vizuali, 30% - auditivi și numai 5% - tactil-kinestezici. Pentru stilul de învățare auditiv, „inputul» este valoros, pe când pentru celelalte două, combinația tuturor. Fiecare persoană are un mod primar de a învăța. Știați că cei care au un stil de învățare vizual își amintesc 75% din ceea ce citesc sau văd? O dată ce va fi identificat acest mod, elevii împreună cu profesorii și părinții acționează pentru dezvoltarea lui [2].

- ✓ **Stilul de învățare vizual** are următoarele puncte „tari»: își amintesc ceea ce scriu și citesc; le plac prezentările și proiectele vizuale; își pot aminti foarte bine diagrame, titluri de capitole și hărți; înțeleg cel mai bine informațiile atunci când le văd.
- ✓ **Stilul de învățare auditiv** prezintă următoarele puncte „tari»: își amintesc ceea ce aud și ceea ce se spune; le plac discuțiile din clasă și cele în grupuri mici; își pot aminti foarte bine instrucțiunile, sarcinile verbale/orale; înțeleg cel mai bine informațiile când le aud;
- ✓ **Stilul de învățare tactil-kinestezic** se remarcă prin punctele „tari»: își amintesc ceea ce fac și experiențele personale la care au participat cu mâinile și întreg corpul (mișcări și atingeri); le place folosirea instrumentelor sau preferă lecțiile în care sunt implicați activ/participarea la activități practice; își pot aminti foarte bine lucrurile pe care le-au făcut o dată, le-au exersat și le-au aplicat în practică (memorie motrică); au o bună coordonare motorie.

Stilul de învățare ne însoțește de când ne naștem și este o „structură flexibilă» [1]. Nu există stil de învățare bun sau rău. Succesul vine cu varietatea stilurilor de învățare. Aceasta este o abordare corectă a învățării. Cel mai important lucru este să conștientizăm natura stilului de învățare.

Este vital pentru profesori să folosească o varietate de metode pentru „a îmbogăți» elevii cu strategii de dezvoltare a stilurilor de învățare identificate. Nu este ceva ciudat să folosim stiluri diferite de învățare pentru sarcini diferite de învățare, de exemplu la discipline diferite sau chiar în cadrul aceleiași discipline.

După identificarea tipului de inteligență predominantă se poate realiza distribuția copiilor în grupuri în funcție de profilul inteligențelor:

- Grupul scriitorilor - inteligența verbală/lingvistică
- Grupul matematicienilor - inteligența logico-matematică
- Grupul desenatorilor - inteligența vizuală/spațială
- Grupul sportivilor - inteligența corporală/kinestezică
- Grupul prietenilor - inteligența interpersonală

Teoria Inteligențelor Multiple permite organizarea unei instruiți interactive și diferențiate, este un învățământ adaptat elevilor, care îi sprijină să își valorifice propriile resurse, să își formeze capacitățile de autoinstruire și să le dezvolte motivația pentru învățarea permanentă. Acceptarea și valorificarea Teoriei Inteligențelor Multiple, respectiv a existenței celor nouă modalități diferite de utilizare a abilităților individuale, are o serie de implicații educaționale. Ele vizează, practic, toate componentele și subcomponentele majore ale procesului de învățământ, care sunt revizuite și recorelate dintr-o nouă optică, începând cu regândirea obiectivelor educaționale și a metodelor de învățământ.

La nivelul învățământului primar și preșcolar, utilizarea de strategii didactice bazate pe Teoria inteligențelor multiple presupune o anumită particularizare a actului instructiv - educativ, pornind de la următoarele aspecte:

- **Necesitatea cunoașterii profilului de inteligență al elevilor**, detectarea „punctelor tari» și a „punctelor vulnerabile», a stilurilor de învățare, demersuri necesare pentru diferențierea abordării pedagogice și metodice, respectiv pentru proiectarea și aplicarea strategiilor didactice de diferențiere și individualizare a instruiți; proiectarea și aplicarea strategiilor de evaluare diferențiată, de preferat, lăsându-i pe elevi să își construiască singuri răspunsurile făcând apel, după dorință, la diferitele tipuri de inteligență; ameliorarea, reglarea și ajustarea permanentă a demersurilor pedagogice.
- **Conștientizarea de către educatori și învățători a faptului că toate tipurile de inteligență** au același grad de importanță pentru dezvoltarea personalității elevilor și pentru integrarea lor în viața profesională și socială. Gardner a arătat că inteligențele nu reprezintă numai diferite domenii de conținuturi, ci și modalități de învățare; este necesar să se conștientizeze faptul că fiecare inteligență poate fi folosită pentru însușirea nemijlocită de conținuturi din domeniul cu care este ea corelată sau ca mijloc pentru asimilarea anumitor conținuturi.
- **Elaborarea unei oferte educaționale flexibile funcție de profilurile de inteligență ale elevilor**, centrată simultan pe diferite tipuri de inteligențe particulare proprii elevilor, care să contribuie la dezvoltarea potențialului intelectual al fiecărui elev și să susțină dezvoltarea abilităților sale specifice.
- **Proiectarea, realizarea și evaluarea** activităților didactice, în așa fel încât să angajeze cât mai multe tipuri de inteligență.
- **Valorificarea achizițiilor elevilor** în rezolvări de probleme, de situații reale.
- **Renunțarea la curriculum uniform** și la concepția uni-sau bidimensională a inteligenței, în favoarea unui autentic curriculum și a unei școli centrate pe elev și pe nevoile sale educaționale, și chiar a unei „școli individualizate», care să îl stimuleze și să îi valorifice la maximum resursele sale și potențialul său individual.
- **În evaluarea elevilor** ar trebui să se măsoare toate formele inteligenței, nu doar cea lingvistică și cea logico-matematică. *adică să li se dea posibilitatea să îndeplinească sarcinile de lucru făcând apel la diferite forme ale inteligenței.*

Trebuie precizat faptul că nici un program didactic nu poate să stimuleze în egală măsură toate cele nouă inteligențe multiple și nici nu este necesar ea toate să fie cuprinse într-o singură activitate. Trebuie însă căutate căile prin care se poate relaționa cu: **cuvintele, numerele sau logica, imaginile, muzica, introspecția, experiența fizică, experiența socială, experiența în natură.** Este poate nevoie de accentuarea sau adăugarea unor strategii didactice care să solicite mai mult manifestarea **interactivă** a copilului. O rețetă general valabilă nu există însă, cadrele didactice care doresc să predea în spiritul teoriei inteligențelor multiple pot să urmeze acești pași:

Un prim pas care trebuie făcut este *cunoașterea și identificarea capacităților/abilităților copiilor*

care le permit acestora să se remarce și care sunt proprii unui tip de inteligență dominant.

Acest lucru se poate realiza prin:

- realizarea de portofolii de observație a copiilor în timpul activităților, dar și în afara lor;
- stimularea copiilor pentru a-și exprima interesele;
- oferirea de ocazii/activități în care să-și demonstreze abilitățile.

Reamintim faptul că toți oamenii posedă într-o combinație unică cele nouă inteligențe, într-un mod mai mult sau mai puțin evident. Majoritatea oamenilor au însă dezvoltate una, două sau chiar trei inteligențe.

Al doilea pas: familiarizarea cu teoria inteligențelor multiple. Activitățile desfășurate în spiritul teoriei inteligențelor multiple se realizează treptat, în fiecare zi adăugând câte un element nou, menit să trezească interesele elevilor și să le descopere talentele.

Al treilea pas: elevii trebuie să *reflecte* asupra propriilor potențialități/capacități, conștientizându-și combinația de inteligențe multiple;

Al patrulea pas: elevii trebuie să dorească/să fie **motivați** să lucreze pentru a-și dezvolta inteligențele multiple;

Al cincilea pas: cadrul didactic trebuie să ofere **cadrul/ocaziile/opportunitățile** în care elevii să-și poată manifesta și dezvolta inteligențele multiple. Elevii trebuie învățați să gândească ca un om de știință, ca un matematician, artist, istoric etc.

În continuare propunem câteva metode care activează și dezvoltă cel puțin o inteligență multiplă:

- discuția în grup, conversația colectivă, dezbateră, brainstormingul, predarea-învățarea reciprocă, pălăriile gânditoare *stimulează inteligențele verbală/lingvistică și interpersonală*;
- **problematizarea pentru inteligențele logico-matematică și verbală/lingvistică**;
- **experimentul, demonstrația** stimulează inteligențele **kinestezică, matematică, intrapersonală** dacă elevul lucrează individual și **interpersonală** dacă elevul lucrează în grup sau pe perechi;
- exercițiul de compunere a unui melodii pe un text dat *stimulează inteligențele verbală, muzicală, intrapersonală sau interpersonală*;
- **hărțile conceptuale folosesc inteligențele spațială/vizuală, logică-matematică, verbală/lingvistică, interpersonală și/sau intrapersonală**;
- **metoda dramatizării dezvoltă inteligențele verbală/lingvistică, muzicală, spațială, corporală/kinestezică, interpersonală**;
- **exercițiul de crearea de planșe/reprezentări grafice/postere se bazează în special pe inteligențele spațială/vizuală și verbală/lingvistică**;
- **eseul** stimulează cel puțin două inteligențele: **intrapersonală și verbală/lingvistică**;
- **simularea folosește inteligențele verbală/lingvistică, interpersonală, corporală/kinestezică**;
- **portofoliile** stimulează următoarele tipuri de inteligență: **verbală/lingvistică, spațială/vizuală** (prin aspectul redactării și folosirii instrumentelor vizuale, gen pagini colorate, markere, desene, ilustrații, fotografii, coperta), **logică-matematică** (prin ordonarea materialelor, clasificarea lor, cronologie, așezare în pagină), **muzicală** (dacă conține înregistrări audio), **intrapersonală** (prin autoevaluările efectuate și reflecțiile asupra obiectivelor propuse și asupra rezultatelor înregistrate, teme de aprofundat, interese nou descoperite), **interpersonală** (pentru activitățile desfășurate în grup), **existențială** (în măsura în care sunt propuse întrebări profunde).

Astfel, instruirea bazată pe inteligențele multiple are șanse mari să fie activă, întrucât, fiind diferențiată și răspunzând intereselor și nevoilor individuale ale elevului, în modalități care îi valorifică propriul potențial de gândire și acțiune, determină implicarea sa superioară în activitatea didactică. Cadrele didactice pot proiecta activități educaționale, capabile să sprijine înțelegerea diversității elevilor, valorificarea optimă a diferențelor individuale dintre aceștia în procesul de învățare, realizarea unei instruirii diferențiate și interactive.

BIBLIOGRAFIE

1. Baban A., Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere, Imprime-ria Ardealul, Cluj-Napoca, 2001
2. Gardner H., Minte disciplinată, Editura Sigma, 2005.
3. Gardner H., Inteligențe multiple. Noi orizonturi, Editura Sigma, 2006.
4. Gardner H., Tratat de răzgândire, Editura ALLFA, 2006.
5. Ionescu M., (coord.) Educația și dinamica ei, Editura Tribuna învățământului, București, 1998
6. Oprea C., Strategii didactice interactive, ediția a IV-a, EDP, București, 2009.